

Заняття баскетболом як шлях адаптації українських дітей до суспільства за межами України

Коваль М.В.¹, Моріц Б.¹, Пащенко Н.О.²

¹Баскетбольний клуб DJK/MJC Trier, Німеччина

²Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. У статті розглянуто питання соціалізації українських дітей в інших країнах за рахунок їх участі в навчально-тренувальному і змагальному процесах. Баскетбол стає не лише можливістю фізичного розвитку, а й простором адаптації до умов життя в іншій країні. Спорт – є унікальним, універсальним інструментом, який не має ні культурних, ні мовних, а ні соціальних обмежень.

Ключові слова: адаптація; соціалізація; баскетбол; біженці; українські діти.

Вступ. Проблема біженців на сьогодні – є однією з ключових в світі, оскільки війни, природні катаклізми, внутрішні конфлікти тощо, впливають не лише на мешканців постраждалої країни, але і на інші країни світу, які вимушені приймати біженців. Спорт – є унікальним, універсальним інструментом, який не має ні культурних, ні мовних, а ні соціальних обмежень. Тому, одним із найбільш популярних засобів соціальної адаптації біженців – є саме спорт. Отже, не зважаючи на зростаючу кількість проблем та невирішених питань, в галузі соціальної адаптації біженців різних вікових категорій, все ж існує великий потенціал у використанні різних видів спорту, а зокрема баскетболу в запобіганні соціального аскетизму вимушено переміщених осіб.

В умовах війни, враховуючи сучасні реалії, багато українців були вимушені переїхати на тимчасове проживання за кордони України. Серед них більшу частину становлять жінки та діти. Освіта дітей не припиняється і багато з них поєднують навчання у зарубіжних школах і дистанційно в українських.

Авторами які вивчали питання соціалізації українських дітей в інших країнах визначено головні проблеми, з якими стикаються українські діти при навчанні за кордоном. До таких проблем відносяться питання мовної адаптації, проблема булінгу, культурна адаптація та ін. Кльопова А. А., Соловйова Т. Г. (2023) вважають, що шляхи подолання означених проблем можуть бути вирішені на рівні адміністрації закладів освіти, а також через залучення українських педагогів та психологів до роботи з учнівським середовищем.

Соціалізація через спорт однаково спрямована як на окрему особу, так і на групу. Індивідуальна соціалізація досягається тоді, коли людина засвоює установки, цінності, концепції або моделі поведінки, характерні для спортивної групи або спільноти, з метою адаптації та інтеграції. Соціалізація через спорт означає ступінь, до якого ставлення, цінності, навички та правила, засвоєні в

спорті, переносяться та проявляються в інших соціальних сферах.

Продуктивність соціалізації через заняття фізичною культурою здебільшого залежить від того, наскільки цінності спорту збігаються з цінностями суспільства та особистості. Це дозволяє особистості знаходити щось спільне з різними людьми, які надалі полегшують їхнє спілкування та мають одне до одного (Рубан, 2022).

Козьменко О. І. (2024) вважає, що особливого значення для дітей-біженців є:

По-перше, інтеграція в нове суспільство. Потрапляючи до нової країни, діти стикаються з культурними та мовними відмінностями, і саме розуміння та засвоєння демократичних цінностей допомагає їм краще інтегруватися в нове суспільство, розуміти його норми та цінності та стати активними членами цього суспільства.

По-друге, захист прав і свобод людини. Знання таких основ демократичного суспільства, як права людини, свобода слова, рівність та справедливість є основою захисту прав дітей-біженців. Це допомагає дітям розуміти свої права та вміти захищати їх у разі потреби.

По-третє, виховання демократичних цінностей сприяє розвитку самовизначення та самовираження у дітей-біженців. Вони навчаються висловлювати свої думки, будувати аргументацію, брати участь у громадському житті та брати відповідальність за свої дії.

По-четверте, демократична освіта сприяє формуванню у дітей більш толерантного та відкритого ставлення до інших культур, релігій та національностей. Це допомагає запобігти ксенофобії та дискримінації щодо дітей-біженців і створити більш доброзичливе та інклюзивне суспільство.

По-п'яте, знання та розуміння демократичних цінностей допомагає дітям-біженцям почуватися впевненіше та усвідомлювати свою значущість як членів суспільства. Це сприяє їх психологічній адаптації до нових умов і підвищує їхню самооцінку.

Мета дослідження. Проаналізувати вплив занять баскетболом українськими дітьми за межами України як спосіб адаптації до суспільства.

Матеріал і методи дослідження: аналіз науково методичної літератури, педагогічне спостереження.

Спостереження проводилося за українськими дітьми, які переїхали з України і займаються баскетболом в БК DJK/MJC Trier Німеччини.

Результати дослідження. Війна принесла багато викликів для українських родин. Після переїзду українських дітей до Німеччини ми зіткнулися з багатьма викликами, які стосувалися адаптації цих дітей до нового середовища. Багато хто з них пережили складний період, коли втратили зв'язок із друзями, знайомим оточенням, командами, в яких тренувалися, а також своїми спортивними здобутками. Особливо важко було підліткам, які вже мали сформоване соціальне коло та активно займалися спортом. Опинившись у країні з іншою мовою, культурою та правилами, вони отримали значний стрес.

На початку роботи ми мали справу з дітьми різного віку: це були і молодші школярі, і підлітки 14-16 років. Через обмежені можливості нам вдалося розділити дітей лише на молодшу та старшу категорії, де тренувалися разом і хлопчики, і дівчата. Це стало для нас викликом, адже різниця у фізичній, технічній та тактичній підготовці між цими групами була суттєвою. Наша мета полягала в тому, щоб підготувати кожного з них до того рівня, коли вони могли б увійти до команд за своїм віком. Особливо важко було допомогти дітям 14-16 років, які через втрату можливостей регулярних тренувань та ігрового досвіду не могли одразу досягти необхідного рівня. Тим не менш, сьогодні практично в кожній команді в нашому регіоні є українці, і це – наш головний успіх.

Наша команда, яка складається виключно з українських дітей, є унікальною в нашому регіоні (рис. 1). Ми розпочали виступи в чемпіонаті U-12 у вересні 2024 року. На початку сезону наші діти програвали ігри з великим рахунком. Але вже в грудні вони почали перемагати команди, які мали багаторічний досвід. Це свідчить про те, що чітке планування і методика можуть дати результати навіть за короткий час.



Рис. 1. Українські юнаки БК DJK/MJC Trier, Німеччина

Перші місяці роботи були надзвичайно важкими. Багато дітей замикалися у собі, уникали спілкування, а деякі навіть втрачали інтерес до спорту. Однак спорт став тим ключем, який допоміг відкрити дітей та повернути їм радість життя. Ми бачили, як вони починали робити перші успіхи: забивати м'ячі, виконувати передачі, отримувати підтримку від партнерів по команді. Це було їхньою першою перемогою над власними страхами та невпевненістю. Одним із яскравих прикладів є хлопець із Маріуполя. На початку він був замкнутим, майже не розмовляв, не проявляв жодних емоцій. Але через рік регулярних тренувань він почав усміхатися, радіти кожному своєму успіху та взаємодіяти з іншими дітьми. Подібні історії надихають нас продовжувати працювати, адже це найкращий доказ того, що спорт змінює життя.

Водночас ми почали приділяти увагу не лише фізичному розвитку дітей, а й їхній соціалізації. Одним із наших пріоритетів було відривати їх від гаджетів, залучати до активного життя, організовувати походи, ігри на свіжому повітрі, командні заходи. Крім цього, дітей залучали до суддівства матчів та роботи на баскетбольному майданчику. Наприклад, 12-річні діти обслуговували змагання за суддівським столиком, що розвивало їхню відповідальність і дозволяло їм краще розуміти гру не лише як гравцям, але й з іншого боку, з боку арбітрів. Це також допомогло їм інтегруватися в нове мовне середовище.

Методика наших тренувань була спрямована на те, щоб максимально відповідати фізичним і психологічним можливостям дітей. У Німеччині часто тренерами є волонтери без спеціальної підготовки, які проводять заняття у вільний від роботи час. Ми ж обрали системний підхід: чітке планування тренувань, поступове підвищення складності, акцент на базові навички, які закладають основу для подальшого розвитку. Завдяки цьому діти навіть без попереднього досвіду досягали значних результатів.

Діти, які мали здібності до баскетболу, такі як спадковий фактор, фізичні та технічні дані, а також відповідний характер, були інтегровані до команд більш високого рівня. Наприклад, Даша, яка тренувалася з нами кілька місяців, була переведена до німецької команди. Через два роки вона вже виступала за збірну землі та увійшла до складу національної команди. А двоє хлопців із Дніпра були прийняті до спортивних академій у різних містах. Такі приклади підтверджують, що, надаючи дітям можливості та підтримку, ми допомагаємо їм розкривати свій потенціал і досягати нових вершин.

Загалом баскетбол став для українських дітей у Німеччині не лише способом адаптації, а й інструментом для інтеграції в нове середовище. Завдяки спорту вони не лише фізично розвиваються, але й знаходять друзів, удосконалюють знання мови, набувають навичок командної роботи та відповідальності. Ми впевнені, що цей досвід допоможе їм у майбутньому стати сильнішими, як на майданчику, так і в житті.

Значна частина сімей виїхала без батьків-чоловіків, залишивши матерів і бабусь виховувати хлопчиків самотійно. У цьому контексті спостерігається тривожна тенденція: надмірна опіка та жалість, з якими стикаються діти. Особливо це стосується хлопців, яким не дають розвиватися як самотійним особистостям.

У спортзалі ми зустрічаємо ситуації, коли 12-річні хлопчики не вміють самотійно зав'язувати шнурки, забирати свої речі з роздягальні чи навіть просто організувати свої дії. Це пов'язано з тим, що матері й бабусі намагаються контролювати кожен їхній крок. Деякі навіть заглядають у зал і підказують, чи сходила дитина в туалет, чи взяла пляшку води. Розуміючи, що діти пережили травматичний досвід війни, ми також усвідомлюємо, що така опіка лише шкодить їхньому розвитку. Спорт стає тією сферою, де хлопчики можуть вчитися бути самотійними, відповідальними та приймати рішення.

У залі ми практикуємо низку підходів для розвитку самотійності:

1. Відповідальність за свої речі. Якщо хлопчик забув пляшку з водою чи спортивне взуття, він не одразу біжить за ними. Це змушує його замислитися про необхідність організованості.

2. Розвиток побутових навичок. Ми наполягаємо, щоб хлопчики самі вчилися зав'язувати шнурки чи перевіряти свої речі, навіть якщо це займає багато часу.

3. Прийняття рішень. Наприклад, хлопці судять ігри, допомагають у тренувальному процесі та вчаться взаємодіяти з однолітками.

Під час розмов із мамами та бабусями ми намагаємося пояснити, що надмірна опіка не допоможе хлопчикам подорослішати. Навпаки, баскетбол – це можливість для них хоча б на кілька годин відчувати себе впевненими, навчитися організованості та відстоювати власну самостійність. Уже зараз ми бачимо результати: хлопці виходять із залу й можуть самі відповідати на запитання, перевіряти свої речі та демонструвати впевненість у собі. Це важливий крок до формування майбутніх відповідальних чоловіків, які зможуть адаптуватися до складних життєвих обставин.

Висновки. Таким чином, баскетбол стає не лише можливістю фізичного розвитку, а й простором, де хлопці вчаться брати відповідальність за себе і свої дії. І саме тут вони отримують шанс бути просто хлопчиками, які здатні на більше, ніж здається на перший погляд.

Література:

- Кльопова, А.А. & Соловйова, Т.Г. (2023). Проблематика соціалізації українських дітей у середній школі за кордоном через війну в Україні (приклад нідерландської школи). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ««Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття», 22 листопада 2023 р., м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 82–84.
- Козьменко, О.І. (2024). Важливість демократичного виховання українських дітей-біженців під час вимушеного перебування за кордоном. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2 (109), 87–96. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-109-2-87-96>
- Рубан, А. (2022). Фізична культура і спорт як засіб соціалізації молоді та інтеграції у соціокультурний простір. *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету*, (60), С-145. DOI 10.31909/26168812.2022-(60)-17

Відомості про авторів:

Коваль Марина Валентинівна – тренер з баскетболу

Баскетбольний клуб DJK/MJC Trier, Німеччина

E-mail: hesli@ukr.net

Moritz Bitter – тренер з баскетболу

Баскетбольний клуб DJK/MJC Trier, Німеччина

E-mail: hesli@ukr.net

Пашенко Наталія Олександрівна – старший викладач кафедри спортивних та рухливих ігор

Харківська державна академія фізичної культури

<https://orcid.org/0000-0002-8890-6338>

E-mail: paschenko130@ukr.net

Надійшла до редакції 10.01.2025 р.